

Burgers blijmoedig gebukt onder bezuinigingen

Goede begeleiding stimuleert omwonenden bij onderhoud groen

Als bezuinigingsmogelijkheid in het openbaar groen wordt op tal van plaatsen gedacht aan het stimuleren van de zelfwerkzaamheid van omwonenden. Merendeels gaat het om experimenten, waarvan er al heel wat op een mislukking zijn uitgelopen. Een geruchtmakend voorbeeld, dat echter naar tevredenheid functioneert, is het Le Roy-gebied in de Groningse wijk Lewenborg. Ook komt het voor dat het initiatief niet van de gemeente komt, maar van de bewoners. Ondanks de onvrede nemen zij dan toch blijmoedig de schop zelf ter hand.

Ton Stolk

Ondanks dat vele experimenten op een mislukking bleken uit te lopen, is ir. Gerhard Geerken van de Stichting Werkgroep 2000 uit Amersfoort van mening dat de zelfwerkzaamheid van bewoners op gang komt. In zijn werk bij de Werkgroep — een adviesbureau op het gebied van wonen en werken op niet-commerciële basis — is hij al heel wat uiteenlopende goede voorbeelden tegengeko-

men. Op grond daarvan meent hij te kunnen stellen dat zelfwerkzaamheid niet volgens een bepaald recept valt te stimuleren. „De resultaten wisselen per gemeente, vaak ook per wijk of buurt”. Geerken ziet de zelfwerkzaamheid van bewoners als optimale invulling van de gebruiksgroen-gedachte. „De gebruiker beweegt zich zo niet alleen in het groen, hij zet zich daadwerkelijk in voor het beheer.”

Bezuinigingen vaak aanleiding

Moeite heeft Geerken met de achterliggende gedachten bij wat gemeenten om tot stimulering van zelfwerkzaamheid over te gaan. Bezuinigingen zijn volgens hem meer dan eens de primaire aanleiding. „Door reorganisaties is menige plantsoendienst niet meer in staat het groen naar behoren te onderhouden. Mijn angst is dat de capaciteit dan eveneens onvoldoende wordt om zelfwerkzaamheid te stimuleren. Die zelfwerkzaamheid hoort er net zo bij als de inspraak bij de aanleg.” Hij noemt het verkeerd dat bewoners hetzelfde gaan doen als de mensen van de plantsoendienst. „Dat motiveert de mensen niet bepaald, terwijl het ten koste van de werkgelegenheid kan gaan. Zo is in Rotterdam al direct vanuit de bur-

gers gesteld dat zelfwerkzaamheid niet de werkgelegenheid mag benadelen. De projecten zullen daarom iets moeten toevoegen. De directe winst is dan dat er voorzieningen bijkomen (bijvoorbeeld speelgelegenheid) of dat er extra kleur in een beplanting komt door het toevoegen van bloeiende planten.” Het zijn in feite de leuke dingen voor de dienst, die de bevolking gaat doen, maar waaraan de dienst zelf niet meer toekomt. Ondanks dat de mensen er wel de opleiding voor hebben gehad. Geerken: „Ook de plantsoenmensen vinden die toevoegingen leuk. Het stimuleert en maakt het groen minder eenvormig.” Al dat zogenaamde natuurlijke groen wordt op den duur vrij saai, is zijn mening. Toch heeft hij het gevoel dat het uitdagender is voor de bewoners dan het meer cultureel groen met vakken sierheesters en dergelijke. „Het beheer zal minder gericht moeten zijn op een eindbeeld, maar juist meer op een ontwikkeling,” aldus Geerken.

Begeleiding niet vrijblijvend

Door de activiteiten van de Werkgroep 2000 is Geerken onder meer goed op de hoogte met de projecten in Zwolle en Rotterdam. „De automatisering geeft in die gemeenten inzicht in de gevolgen

voor de dienst en de financiële resultaten van de bewonersactiviteiten. Voor de gemeentelijke dienst is het begeleiden ervan nu eenmaal niet vrijblijvend. Er zijn zonder meer consequenties, want er zijn mensen uit de dienst mee bezig. Het is daarom gewenst dat de zelfwerkzaamheid én in het beleid én door de politiek worden ondersteund" is de redenatie van Geerken. Het uitgangspunt van de Werkgroep 2000 bij zelfwerkzaamheid is dat een en ander zakelijk moet worden bekeken. De uren blijven binnen de dienst gelijk om het niet ten koste te laten gaan van de werkgelegenheid, alhoewel men wel vindt dat hieraan een bovengrens zit. „Het is niet zo dat er een ongelimiteerde hoeveelheid tijd in kan worden gestoken." Als norm hanteert Geerken de tijd die bij voorbeeld in het uitbesteden van het werk zou gaan zitten. Dat in de verschillende gemeenten een sterk uiteenlopende werkwijze wordt gevolgd mag blijken uit de volgende voorbeelden. Rotterdam heeft nu een paar goed lopende projecten op buurtniveau. Door overleg tussen bewoners en dienst worden de ideeën ontwikkeld. Als tegenprestatie voor het werk dat door een groep bewoners wordt verricht, krijgt deze materialen en / of gereedschap beschikbaar gesteld. De werkzaamheden krijgen de nodige begeleiding vanuit de dienst.

In Zwolle zijn het de wijktuinlieden die het contact verzorgen met de bevolking. Ook daar wordt dus gewerkt met contactpersonen. Op de langere termijn is daar de inspraak en de zelfwerkzaamheid aangeslagen.

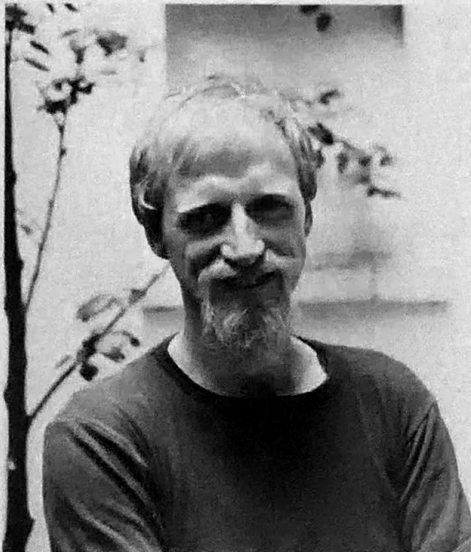
In Lelystad is een wat andere vorm van inspraak ingevoerd. Er worden daar consequent de binnenkomende klachten afgehandeld. Elke klacht wordt serieus in behandeling genomen. Na verloop van een jaar kan de dienst de wensen en ideeën over het groen traceren, wat weer aanleiding kan geven tot een bijsturen van het beleid.

De wijk tuin Nieuw Waldeck in Den Haag is een stukje openbaar groen dat vier à vijf jaar geleden aan de bewoners in gebruik is gegeven. In overleg met de dienst is de inrichting grotendeels door zelfwerkzaamheid tot stand gekomen. Na het grote enthousiasme van het begin is er nu nog een kleine groep bewoners, die de tuin onderhouden. De inbreng van de Haagse plantsoendienst beperkt zich tot het in het oog houden van het onderhoudsniveau en het functioneren als contactpersoon bij vragen en problemen.

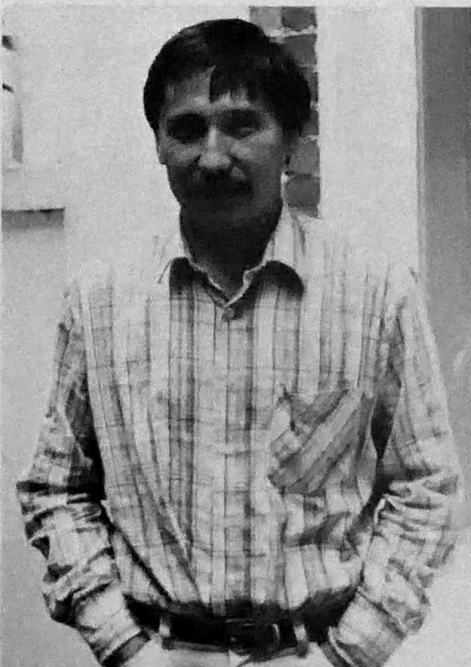
In praktisch alle gevallen die Geerken kent, verbeteren de experimenten met zelfwerkzaamheid niet alleen de onderlinge verstandhouding tussen de bewoners, maar verbetert het ook de verstandhouding tussen bewoners en plantsoendienst. „Men begrijpt elkaar beter."

Gerhard Geerken: „Door zelfwerkzaamheid begrijpt men elkaar beter"

G. Roosjen: „Hoofddoel van de gemeente is om met de bewoners in gesprek te blijven"

Arthur Uyleman: „Le Roy had bepaalde ideeën waaraan hij vasthield"

Plantsoendienst niet alleen technisch bedrijf

Geerken noemt het dan ook een onderschatten van zijn taak als de plantsoendienst zich alleen ziet als technisch bedrijf. „De noodzaak tot p.r. is er zeker. Daarmee richt men zich dan tot het publiek, de uiteindelijke gebruiker van het openbaar groen. Deze ontwikkeling is vooral op gang gekomen door de inspraak. Die ontwikkeling is op heel wat plaatsen door bezuinigingen weer abrupt gekapt, omdat er veel tijd in gaat zitten. Dit betekent dan terug naar af." Hij waarschuwt er wel voor dat een plantsoenman zich nu niet bepaald als opbouwwerker moet gaan gedragen. „Ook journalist zijn is niet nodig. Maar je moet wel de burger weten te bereiken. Daarbij kunnen journalisten en opbouwwerkers een nuttige schakel vormen", stelt Geerken.

Projecten in woonomgeving succesvol

De mening bij de Werkgroep 2000 is dat een dienst het meest succes heeft met bijzondere projecten in de directe woonomgeving. Die komen ook direct ten goede aan de omwonenden, zoals een heemtuin, speelplaatsen en een kinderboerderij. Dat is ook makkelijker bij te houden dan bij voorbeeld een wijkpark. Een dergelijk project — een wijkpark in Ommoord (Rotterdam) dat tien jaar geleden met veel enthousiasme werd aangelegd — is in de ogen van de Werkgroep min of meer mislukt. „Nu is er nog één man", verduidelijkt Geerken. Naar zijn idee vereist een dergelijke aanleg een meer planmatige aanpak. Bovendien treedt er gemakkelijk een verzelfstandiging op in het project. „Dat werkt verstarrend. Men raakt te gefixeerd. Is dat stadium bereikt dan heeft er ook geen kennisoverdracht meer plaats naar de omgeving en naar de gebruiker van zo'n parkje. Inblazen van nieuwe initiatieven wordt dan gewenst," is Geerken van mening.

Kritiek van vakmensen is vaak gericht op de slechte continuïteit van zelfwerkzaamheid. Dit wil en kan Geerken niet ontkennen. Hij zegt daar zelf over: „Bewoners kunnen op langere termijn hun inzet niet garanderen." Maar hij voegt er direct aan toe: „Gemeenten kunnen dit in de huidige tijd evenmin. Door bezuinigingen worden meer dan eens strepen door onderhoudsprogramma's getrokken die niet goed zijn voor de continuïteit van het groen. Behalve een zakelijke opstelling komt nu ook het met elkaar meedenken op de voorgrond."

Uit inventarisaties door de Werkgroep 2000 naar zelfwerkzaamheid van bewoners is wel gebleken dat de reacties bij de beroepsbevolking heel wisselend zijn. De ervaringen van Geerken zijn ech-

ter dusdanig dat hij door negatievere klanken niet is ontmoedigd. Er zijn naar zijn gevoel al voldoende positieve resultaten bereikt.

Na Le Roy overleg met gemeente

Een goed lopend voorbeeld, waar de Werkgroep 2000 weinig bemoeienissen mee heeft gehad, is het zogenaamde Le Roy-gebied in de Groningse wijk Lewenborg. Sinds ongeveer anderhalf jaar vindt hier overleg plaats tussen bewoners en de gemeentelijke plantsoendienst door een beheersgroep. In deze beheersgroep zitten zeven bewoners, opzichter J. Moorman en ontwerper G. Roosjen. Het overleg is na een stroeve start nu zelfs zeer regelmatig. Het gebied dankt zijn ontstaan ruim tien jaar geleden aan geldgebrek bij de gemeente Groningen. Het geschreeuw van de Heerenvener Louis Le Roy, dat groenaanleg erg goedkoop kan, kwam Max van den Berg (toen nog wethouder in Groningen) goed uit. Met Le Roy is toen een tienjarig contract afgesloten. Roosjen: „De eerste drie jaar is er weinig gebeurd. „Uit die beginjaren dateert een wilgenbosje dat door de bewoners van koopwoningen is aangelegd. Ook zijn heel wat tuinen ten koste van de openbare ruimte uitgebreid. Verder gebeurde er weinig die eerste jaren”, weet een van de bewoners van het Le Roy-gebied, Arthur Uyleman. „Pas na een jaar of zes kwamen ook de huurders en ontstond er „interactie” tussen de bewonersgroepen. Juist die interactie was voor Le Roy essentieel. Het gevolg was wel dat hele stukken van het terrein jaren braak hebben gelegen. De voorlichting was van de zijde van Le Roy slecht. Hij had ook bepaalde ideeën, waaraan hij vasthield. Daardoor was er vaak geen discussie mogelijk,” memoreert Uyleman. „De ontwikkelingen in

het gebied bestaan dan ook voornamelijk uit ad-hoc-oplossingen.” Nu de gemeente het contract met Le Roy na tien jaar niet heeft verlengd, is het hoofddoel van de gemeente om met de bewoners in gesprek te blijven. Daarvoor dient ook de beheersgroep,” vertelt Roosjen, de tuinarchitect van de Groningse plantsoendienst, die zitting heeft in de beheersgroep. De voorstellen van de gemeente zijn er onder meer op gebaseerd het beheer van het terrein meer richting te geven. Zo is er door de beheersgroep een inventarisatie verricht om te weten wat er in de loop der jaren is ontstaan. Er liggen nu van de gemeente voorstellen om de ontsluiting van het gebied wat te verbeteren. Te verrichten werkzaamheden worden door vrijwilligers uitgevoerd. Roosjen: „Het doen en laten in het gebied valt of staat met de inzet van een groep enthousiastelingen. De „harde kern” bestaat uit zo'n veertig man, terwijl het Le Roy-gebied van zes hectare rond de vierduizend omwonenden telt. Het opmerkelijke is echter dat degenen die er bezig zijn lang niet allemaal uit dit deel van de wijk Lewenborg komen.”

Spontane acties in plantsoen

Als een regelrecht uitvloeisel van de bezuinigingen kunnen de schoffelacties in de gemeentelijke plantsoenen bij verschillende gemeenten worden beschouwd. Zeker niet op zichzelf staand zijn de acties in Hilversum en Leeuwarden van afgelopen zomer. Er spreekt een bepaalde onvrede uit met het al te overdadige groen op straat en in de plantsoenen. Zo is op initiatief van enkele bewoners aan de Vlindermeent in Hilversum een éénmalige actie ontketend om het al te weelderige groen te verwijderen. Een klein stukje in de krant en een huis-aan-

huis verspreid stencil leverde uiteindelijk ruim veertig schoffelaars op, heeft mevrouw Van 't Hof ervaren als een van de initiatiefnemers. „Het resultaat van deze eenmalige actie was dat na één zaterdag het gemeentelijke groen er weer uitzag zoals het eigenlijk zou moeten.” Ze had na afloop de hoop dat de bewoners wat meer op het groen in de buurt van hun eigen huis zouden gaan letten. Dit laatste blijkt echter nog niet of nauwelijks het geval. Een nieuwe gezamenlijke schoffeldag zou daarom wenselijk zijn, vindt mevrouw Van 't Hof.

Voor die eerste schoffeldag hebben de initiatiefnemers wel eerst contact opgenomen met de gemeentelijke plantsoendienst. Die heeft op zijn beurt gereedschap en containers (voor de afvoer van het vuil) beschikbaar gesteld. Jan Mauritz, sectiechef in Hilversum voor het wijkonderhoud, is dan ook blij met dit soort ontwikkelingen. „We ondersteunen die mensen van harte. Je moet als gemeente zonder meer ingaan op initiatieven vanuit de burgerij. Uiteindelijk kunnen we niet meer alles zelf zo onderhouden als we wel willen. Veel groen is met een „grote beurs” aangelegd, terwijl het nu met een „kleine beurs” moet worden onderhouden. De ervaringen met de bewoners zijn bij ons dusdanig, dat we er over denken volgend jaar de burgers vanuit de gemeentelijke dienst te stimuleren. We denken dat bij voorbeeld te doen via wijkverenigingen,” aldus Jan Mauritz.

Alleen verwijderen van onkruid en vuil

De activiteiten van de bewoners in de wijk Oude Weide in Leeuwarden heeft een wat andere achtergrond. „Jarenlang zijn we in de weer geweest om de woningen te renoveren, die op de nomi-

De bijenschans is door de bewoners zelf gebouwd. Beplantingsideeën komen mede voort uit de behoefte aan drachtplanten voor bijen

Een wilgenbosje was het eerste wat in het Le Roy-gebied werd aangeplant

Speelelementen uit de beginfase van Lewenborg die nu niet of nauwelijks meer worden gebruikt

Afgelopen winter is door de beheersgroep van het Le Roy-gebied in Lewenborg een beplantingslijst samengesteld. Vrijwilligers hebben later het plantwerk verzorgd

natie stonden te worden gesloopt," vertelt Weitze Schrale, een van de actieve bewoners in de wijk. „We proberen nu ook de stukjes openbaar groen bij te houden, zodat ze toonbaar blijven. Het gaat om het verwijderen van onkruid, papier en dergelijke. Het gaat ons zeker niet om het echte vakwerk zoals het snoeien van bomen. Dat moet de vakman blijven doen," stelt Schrale.

De enthousiastelingen hebben hun wijk nu twee keer onder handen genomen op een woensdagavond, zodat op donderdag het afval in vuilniszakken door de reinigingsdienst kon worden meegenomen. Contact vooraf met de gemeente is er niet geweest. Coördinator buitendienst van de afdeling plantsoenen N. Santema in Leeuwarden: „Ik wist wel dat men het wat schoner wilde, maar het was er zeker niet vuiler dan elders in de stad. In een andere wijk zijn we onlangs een proef begonnen met stukjes groen door bewoners te laten onderhouden. Daarvoor hebben we in eerste instantie contact opgenomen met wijkverenigingen. Er komt nu een overlegfase, waarin we in gesprek willen komen met de bewoners," aldus Santema.

„Dat we als bewoners het onderhoud nu in eigen hand hebben genomen, wil nog niet zeggen dat we iemand een verwijt maken. De plantsoendienst heeft gewoon onvoldoende geld om alles zo bij te houden als we graag zouden zien. Uiteindelijk hebben de plantsoenen er altijd goed bijgelegen," weet Schrale. „We zien in ieder geval dat die gezamenlijke activiteiten ook opvoedend werken, al gaat dat langzaam. Vlak bij huis houden de bewoners de omgeving zelf al bij. Alleen het pleintje met speeltoestellen moet met wat meer mensen worden aangepakt." Schrale vindt het opmerkelijk dat de situatie van het uitlaten van honden op het pleintje ook is verbeterd.

J. van Reijndam, hoofd van de afdeling plantsoenen in Leeuwarden, is nog niet zo gelukkig met deze vorm van privatiseren. „Niet omdat de bewoners het recht in eigen hand nemen, maar de manier waarop het werk gebeurt. Het is allemaal nogal amateuristisch. Voor mijn gevoel is het een vuurpijl. Die gaat tot bepaalde hoogte en dooft dan langzaam. Die bewonersinzet blijft een onzekere factor, zodat er nooit goede afspraken zijn te maken", is de overtuiging van Van Reijndam.

De inzet van bewoners bij het onderhoud van het groen in hun buurt hoeft getuige de genoemde voorbeelden geen aflopende zaak te zijn. Een goede begeleiding en voorlichting vanuit de gemeentelijke plantsoendienst kan de omwonenden stimuleren. Regelmatige bijeenkomsten of contacten met plantsoenmedewerkers geven de mensen de benodigde ondersteuning bij hun betrokkenheid bij het groen.